

A LA MEMÒRIA DE JOSEP ALSINA I BOFILL (1904–1993)

El dia 27 d'agost de 1993 morí a la seva casa de Palafrugell el Dr. Josep Alsina i Bofill, antic president, entre d'altres institucions, de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. El Dr. Alsina i Bofill fou el primer president de la Societat Catalana de Biologia (1963–1967) després de la represa de les activitats d'aquesta Societat, l'any 1962. La revista *Treballs de la SCB* va retre-li un homenatge publicant dos breus escrits en memòria del Dr. Alsina, presentats pel Dr. Ricard Guerrero, president de la Societat els anys 1989–1994, i pel Dr. Oriol Casassas, antic president (1979–1981), que reproduïm en aquestes pàgines. Incloem també la crònica de la presentació del llibre *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*, que tingué lloc al Palau de la Generalitat de Catalunya el 4 de juny de 1996.

* * *

JOSEP ALSINA I BOFILL, EL PRESIDENT DE LA REPRESA*

RICARD GUERRERO

President de la Societat Catalana de Biologia

El començament del curs acadèmic 1993-1994 ens dugué la trista notícia de la mort del nostre benvolgut mestre, el Dr. Josep Alsina i Bofill. És costum que el programa anual de la SCB, que s'adreça als nostres socis en encetar l'any acadèmic, comenti les activitats realitzades durant el curs anterior i presenti les que han estat programades per al que s'inicia. En el programa del curs 1993-1994 férem una excepció i en dedicàrem el pòrtic a la memòria del Dr. Josep Alsina i Bofill (1904–1993), que ens deixà a finals del mes d'agost de 1993.

La inoblidable empremta d'Alsina i Bofill perdurarà tant a la SCB com a les altres entitats catalanes a les quals estigué vinculat. Era el nostre soci número 1; aquest lloc era el que li pertanyia per la seva antiguitat en la nostra Societat i per la seva tasca contínua en pro de la llengua i de la medicina catalanes.

*Publicat a *Treballs de la SCB*. Vol. 44 (1993), pp. 131–132.

Amb motiu del seu traspàs, diverses persones glossaren la figura d'Alsina i Bofill. I ho feren des de diferents vessants: com a investigador científic i ensenyant; com a metge, especialment com a metge de capçalera; com a lexicògraf, preocupat per la normalització del llenguatge mèdic català; com a patriota i defensor de la llengua i la cultura catalanes. Aquí volem recordar l'important paper que va tenir a la SCB. La història de la SCB va indefectiblement lligada al nom d'Alsina i Bofill. Ell, juntament amb Pere Babot i Boixeda, impulsà la represa formal d'activitats de la SCB després del període de persecució i clandestinitat a què fou abocada des del 1939. El 14 de febrer de 1962, a l'auditori dels Dispensaris Blancs, a Barcelona, se celebrava per primer cop des de feia molts anys una modesta sessió científica. El 15 de desembre d'aquell mateix any, quan es complien els cinquanta anys de la creació de la SCB, tingué lloc una sessió monogràfica que significà l'inici de la segona etapa històrica de la nostra Societat. La nostra revista, *Treballs de la SCB*, repregué la seva publicació amb l'edició del volum 18, que recull un prefaci del mateix Alsina i Bofill, a més de les comunicacions presentades en les sessions celebrades de febrer a abril de 1962 i alguns apèndixs històrics. Alsina i Bofill presidí la SCB des del 1963 fins al 1967, en una època en què l'Institut d'Estudis Catalans no era encara reconegut oficialment —i, per consegüent, tampoc les seves societats filials— com a corporació acadèmica, científica i cultural.

Malgrat la seva modèstia, Alsina i Bofill fou un dels protagonistes del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, que també significà la represa d'aquests congressos, celebrat a Perpinyà el 1976. Com a president del Congrés, en féu el discurs inaugural, en el qual es mostrà optimista quant al futur de la llengua catalana com a vehicle de ciència i cultura: «Dins les noves generacions de biòlegs i de metges que sortiran aviat a la vida pública n'hi haurà molts que trobaran que el més normal és expressar-se en la llengua pròpia. No és massa agosarat de pensar que aquest Congrés pugui ser l'inici d'una nova etapa de la vida acadèmica del nostre país, de la presa de consciència col·lectiva del nostre estament.» Estimulà l'ús del català en el món de la ciència, i amb aquest afany dugué a terme una gran tasca en el desenvolupament del vocabulari mèdic català, col·laborant en la preparació del *Diccionari de medicina*, dirigit per Manuel Corachan (1936), i en les edicions del 1974 i 1979 del *Vocabulari mèdic*; finalment, participant de manera definitiva en el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, dirigit per Oriol Casassas (1990).

Voldríem que la figura d'Alsina i Bofill servís d'exemple per a les joves generacions. L'home passa, però en queda l'obra. Una obra feta amb cura i esforç, perquè se'n beneficiïn els qui vindran després, com ens aconsella el vers de Virgili, recordat per Oriol Casassas a l'Onzè Congrés, el 1980, a Reus:

«Empelta les pereres, Dafnis;
els teus descendents ja colliran la fruita.»

Voldríem, també, que les activitats de la nostra Societat i la revista *Treballs de la SCB*, que és l'única publicació en català dedicada a temes de recerca bàsica en biologia i medicina, fossin part dels bons fruits de l'arbre que va empeltar Alsina i Bofill, les branques del qual s'estenen per molts diferents camps de les ciències de la vida i de la salut.

Els científics catalans que treballem en diferents aspectes de les ciències de la vida i de la salut, molts dels quals ens reunim amb la tasca comuna de portar endavant la SCB, mai no estarem prou agraïts a Alsina i Bofill per la seva labor al llarg de tants anys. Si ha estat possible la publicació d'obres cabdals, com les suara esmentades, si podem reunir-nos i contribuir a les activitats de la SCB, si, per ser breus, ara i en el futur podem desenvolupar la nostra tasca professional en un català científic, correcte i modern, és sens dubte gràcies a la dedicació de persones com el Dr. Josep Alsina i Bofill, que, a més dels seus coneixements científics, posà de manifest el seu amor pel país i per la cultura.

* * *

JOSEP ALSINA I BOFILL, L'EXEMPLE*

ORIOL CASASSAS

Membre Emèrit de l'Institut d'Estudis Catalans

I que ningú no ho entengui com una expressió retòrica, com una hipèrbole, perquè la veritat és que Josep Alsina i Bofill ha estat —i és— exemple de moltes coses: sense anar més lluny, la història de la Societat Catalana de Biologia —la nostra història— hauria seguit uns altres camins si no haguéssim tingut l'exemple de la seva actitud i del seu estímul. Uns camins, de ben segur, sense la rotunditat que ha caracteritzat els nostres.

La Societat de Biologia fou fundada l'any 1912 amb el nom de Societat de Biologia de Barcelona, el seu primer president i director dels *Treballs de la SCB* —des de llur aparició l'any 1913— fou el mestre August Pi i Sunyer i, per la qualitat de les comunicacions que tants de noms il·lustres hi presentaven i la col·laboració de tantes autoritats mundials (Pittaluga, Marañón, Calmette, Negrín, Houssay, Del Río Hortega, Cannon, etcètera), aconseguí en els seus primers vint-i-cinc anys un nivell molt alt de consideració i de respecte.

L'any 1938, en plena guerra, la Societat publicà el volum *xvii* dels *Treballs de la SCB*, que les circumstàncies impediren de distribuir. L'urc, la incomprensió i una terrible enveja dels ensuperbits vencedors cuitaren —l'any 1939— a destruir-ne tota l'edició, convertint el pobre volum *xvii* dels *Treballs de la SCB* en el nostre volum màrtir.

* Publicat a *Treballs de la SCB*. Vol 44 (1993), pp. 133-136

Durant uns llarguíssims anys, la Societat de Biologia —com tantes d'altres manifestacions de la cultura catalana— fou reduïda al silenci. Molts dels seus més preclars membres —August i Santiago Pi i Sunyer, Jesús Bellido, Joaquim i Antoni Trias, Lluís Sayé, Pere Domingo, Emili Mira i un penós etcètera— eren lluny, exiliats, i dels que havien romàs al país, la majoria —per dignitat o per interdicció— vivien un exili interior.

L'any 1954 —feia quinze anys que s'havia acabat la guerra—, el dia 12 d'abril, es féu present una tènue esperança: en ocasió d'una vinguda a Barcelona del professor d'Oxford Josep Trueta, els fidels es reuniren —amb les precaucions i el risc de la clandestinitat— a la llar de Josep Puig i Cadafalch per a escoltar la seva lliçó «Criteri modern sobre l'epidemiologia i la patologia de la poliomièlitis». Semblava que la represa d'activitats podria ésser realitat, però encara hi havia massa hostilitat en les disposicions dels governs.

Alsina i Bofill un dia parlà de «la perenne vigència del valor de la idea, de la veritat i de la llibertat». I fou justament aquest valor el catalitzador del retrobament que —sota la decisió d'Alsina i Bofill— materialitzà la represa el 14 de febrer de 1962. Als Dispensaris Blancs del passeig de Sant Joan —encara al marge de les autoritzacions—, Pere Gabarró i Conrad Xalabarder presentaren les primeres comunicacions.

En relació amb aquesta sessió —autèntica festa de les essències—, Alsina i Bofill declarava que «la il·lusió dels qui avui menen aquest agrupament d'estudiosos [...] és d'iniciar una nova etapa d'activitats el prestigi de les quals arribi a igualar i a superar, si fos possible, el nivell aconseguit durant els vint-i-cinc anys de la seva primera etapa» i proclamava que «si una invocació a l'esperit dels predecessors és sempre un bon auguri per al futur, el nostre record emocionat es concreta en dos noms capdavaners de la biologia catalana [...] Ramon Turró i August Pi i Sunyer. L'un i l'altre afaïçonaren la vella Societat de Biologia de Barcelona i seran el millor exemple i el millor estímul per als qui avui constituïm la Societat Catalana de Biologia i per a aquells qui en formaran part anys a venir.»

Josep Alsina i Bofill —el president de la represa—, amb la seva tenacitat i disposició permanent i amb una indeclinable fidelitat a les arrels, a semblança de Turró i Pi en la primera etapa, ha constituït per a molts «el millor exemple i el millor estímul» d'ençà d'aquella llunyana represa. Un exemple i un estímul que, sense cap ombra de dubte, no únicament traçaren el camí reprès, sinó que configuraren el que fou seguit posteriorment i configuren encara l'esplendorós camí actual.

I és que el doctor Alsina, en la seva integritat, confessava un dia: «Sóc un nacionalista apassionat. Apassionat pel meu país. I del meu país el que m'apassiona més és la llengua.» La llengua, que ell entenia en la seva significació màgica i profunda, i per això deia que «seria erroni de considerar el llenguatge com a simple mitjà d'expressió d'allò que ha forjat el pensament, una simple

eina de comunicació que podria ésser permutada per qualsevol altra. Al contrari, idea i llenguatge són íntimament un tot.»

La idea i el llenguatge són un tot, sí, però sota cada cel, el tot és compost de la idea i d'una determinada forma de llenguatge, fins al punt que aquesta forma, naturalment, s'identifica estretament amb la terra i amb tots els que hi han vist la llum. Inexcusablement, com proclamava en la «Crida» del Congrés de 1976: «[...] la llengua catalana en llavis dels catalans és l'obligada perquè és la nostra».

La permanència d'Alsina i Bofill al servei de la llengua no és, probablement, equiparable a la de cap altre dels seus servidors en tota la història del recobriment del català. El doctor Alsina —que havia nascut el 1904— és un jove testimoni de com, els anys vint, els metges —va dir— «anaven adoptant l'idioma propi en llurs publicacions i conferències, això sí, amb un llenguatge moltes vegades ordenat purament pels criteris personals de l'escriptor o del corrector». Era imprescindible i urgent l'elaboració d'un instrument que salvés de la desorientació, i l'any 30, en ocasió del Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, fou acordada la publicació d'un diccionari de medicina. La direcció de l'obra fou confiada a Manuel Corachan, i, des del primer moment, entre els entusiastes col·laboradors hi havia Alsina i Bofill, «el jove metge que jo era el 1930». El jove metge que, molts anys després, estimaria el diccionari Corachan «com a peça única dins la literatura romànica. De diccionaris de medicina sempre n'hi ha hagut molts; però quan el nostre aparegué no n'hi havia cap que com ell aplegués els mots arcaics, els mots populars i el vocabulari tècnic actualitzat i depurat.»

Anys després, quan el doctor Alsina presidí la represa d'activitats de la Societat de Biologia, una de les seves primeres iniciatives fou la creació d'una comissió lexicogràfica que s'ocupés del manteniment de la memòria dels mots establerts d'antic i de l'oferiment d'una forma catalana per als neologismes científics que havien aparegut d'ençà del diccionari Corachan i per als que incessantment anaven apareixent.

I quan l'Acadèmia de Ciències Mèdiques —amb un diccionari Corachan que ja era història— decidí la publicació del *Vocabulari mèdic* (1974), breu, però suficient per a resoldre les necessitats peremptòries, entre els redactors més eficaços hi havia Josep Alsina i Bofill.

I també hi era els anys vuitanta a l'hora de fer realitat el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, amb el seu treball incansable, el seu consell, el seu exemple i el seu estímul; tan puntual com feia cinquanta anys, quan l'objectiu era el venerable diccionari Corachan.

I encara més: poques hores abans de deixar-nos, tenia a les mans els papers del proper *Diccionari general de la llengua*, per tal d'afinar definicions i, potser, de corregir-ne alguna mancança.

Un dia havia dit: «Res no hi ha de més noble que l'interès per allò que és, sense cap dubte, la més alta creació de l'intel·lecte humà: el llenguatge.» Des

de la coincidència amb aquesta apreciació, s'ha de concloure que la vida de Josep Alsina i Bofill fou tota ella un exemple de lluminosa noblesa.

Però no n'hi havia prou: «Cal no oblidar —va dir— que una cultura, que l'esperit d'un poble, només poden ésser forjats amb vocació i dedicació constants. Només amb l'esforç de cada dia podrem dreçar una pàtria.» Per això —encara no tenia trenta anys—, acceptà la responsabilitat del càrrec de secretari general de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques i —encara no tenia trenta anys— s'incorporà —en qualitat de professor adjunt— a l'apassionada empresa de la insuperada Universitat Autònoma republicana.

I és clar, la dedicació constant i l'esforç de cada dia mantinguts anys i anys el dugueren a la consideració d'autoritat en el camp de la medicina interna i, d'una manera especial, en el de la nefrologia. Les qualitats científiques del doctor Alsina, unides a l'exemplar civilitat, expliquen que quan un estrenu grup de metges emprengué l'any 1969 l'edició d'una nova col·lecció de monografies mèdiques —a semblança de la que de 1926 a 1937 dirigí Jaume Aiguader i Miró—, el primer número li fos encomanat. És *El metge davant l'hipertens*, presentat per Ramon Aramon i Serra, que aplegà un doble valor: com a text d'elevat interès científic i com a impetuosa arrencada cap a l'esperança.

I la dedicació i l'esforç el dugueren també a la responsabilitat de la presidència de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i a la de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta nostra primera institució cultural obtingué —durant la presidència de Josep Alsina i Bofill (1974–1978)— el reconeixement oficial «com a corporació acadèmica, científica i cultural, l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalana» (RD 3118/1976, del 26 de novembre).

Diuen que els jubilats prenen el sol al «banc del si no fos»; el mal és quan li ha tocat a tot un poble de viure al país «del si no fos», de prendre-hi el sol o d'aguantar-hi el fred o la pluja. En un sens fi de camps, sempre s'ha d'estar començant, sempre s'ha d'estar normalitzant; i, si no fos pels pèrfids truncaments, si en faria de dies que una normalització acceptable i digna hauria estat assolida!

Un dels in comptables truncaments provocats per la malabua que durant inacabables anys reprimí el respir i la florida fou la interrupció del seguit esponerós dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. El mes de juny de 1936, a Perpinyà, se n'havia celebrat el novè i fins al mes de setembre de 1976 no en tingué lloc el desè, a Perpinyà també, amb la voluntat de fer patent la continuïtat, i sota la presidència d'un dels congressistes del 36, Josep Alsina i Bofill.

El Desè Congrés és recordat per molts motius, d'entre els quals sobresurt —pel fet de l'absència de precedents— la presentació de la pionera ponència sobre la funció social de la medicina, que —tot i haver causat una certa sorpresa entre els organitzadors en el moment d'ésser proposada— el president Alsina i Bofill acollí amb un envejablement jove esperit dels temps.

El Palau de Congressos de Perpinyà, ple d'entusiasme, vibrà amb el president quan hi digué: «Ens sentíem tots una mica afeixugats de responsabilitats, però cofois i exultants alhora. Ens sentíem al capdamunt d'una llarga i aspra pujada on havíem deixat dolors, sacrificis i decepcions, i empeníem la marxa pel difícil però desitjat camí de reconstruir un país, el nostre país.»

I en un serè colofó, el president insistia en la mateixa idea: «No hem anat a Perpinyà a rememorar gestes i a cultivar enyorances, a gaudir d'un retrobament d'amics i a engrescar-nos perquè durant uns dies sembla que hàgim esborrat l'Albera. No. Hi hem anat a plantejar i intentar de resoldre, o més ben dit, de comprendre millor uns problemes que ens preocupen com a biòlegs i com a metges al servei d'una comunitat.»

En una altra ocasió, ell mateix referia unes paraules d'August Pi i Sunyer —el primer president de la Societat, el president del Sisè Congrés—: «La nostra missió no acaba en la recerca freda dels secrets de la vida. Vivim submergits en el món i ens hi devem.»

Uns mots i els altres són l'expressió del permanent sentiment de responsabilitat, de fidelitat, de solidaritat, que distingeix els homes i les dones conscients.

El doctor Alsina i Bofill, a l'hora de cloure el Congrés de Perpinyà, digué: «Mai no podia somniar un colofó més honorable a la meva tan modesta vida acadèmica. Moltes gràcies a tots per tantes coses.»

No és prou clar que Josep Alsina i Bofill hagués de donar les gràcies. En canvi, sí que és cert que li devem gratitud i reconeixement aquella generació que, un dia, arribàrem a témer l'anorreament de la idea, de la veritat i de la llibertat, ferides de mort. I que trobàrem en ell el guiatge i el convenciment que amb tenacitat s'aconsegueix —per damunt de la iniquitat— «la perenne vigència de la idea, de la veritat i de la llibertat».

I encara més: també en són deutors unes generacions per a les quals el doctor Alsina és una figura remota. Perquè moltes de les actituds que els serveixen de referència són com són, són on són, perquè fins al dia vint-i-set d'agost de mil nou-cents noranta-tres —que ens deixà— comptaren amb el seu consell i el tingueren com a exemple.

De Josep Alsina i Bofill es pot dir, a plena veu, allò que en alguna banda deixà escrit amb referència al vell: «Enriquit amb tot allò que ha contemplat llargament, pacientment, en el silenci i en l'amor, l'home pot donar llavors llum i guia com un far.»

Josep Alsina i Bofill, l'exemple.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE JOSEP ALSINA I BOFILL, *L'EXEMPLE**

El 4 de juny de 1996, a les set del vespre, el Saló Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya era ple de gom a gom. Les persones que hi havien fet cap no hi anaven mogudes per l'afany de fer-se veure, com succeeix amb alguns actes públics oficials. Aquell dia, els reunits ho estaven per retre homenatge a una figura cabdal de la cultura catalana del segle xx. S'hi feia la presentació del llibre *Josep Alsina i Bofill: l'exemple*, d'Oriol Casassas. En la mesa presidencial es trobaven el Molt Hon. Sr. Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, l'Hon. Sr. Eduard Rius, Conseller de Sanitat, el Dr. Oriol Casassas, autor del llibre, i el Prof. Ricard Guerrero, President del Quinzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana.

Després que els senyors Guerrero i Casassas fessin els seus parlaments, el president de la Generalitat s'adreçà a les persones presents i els expressà el seu goig pel fet que la presentació d'aquell llibre es fes en el Palau de la Generalitat. El seu plaer i l'interès per l'acte responien no sols a motius institucionals, sinó també, i molt especialment, a motius personals. Comentà que, com a representant de la institució, sempre se sent molt complagut que hi hagi persones que hi facin cap per a alguna celebració; això permet que el Palau sigui obert a tothom. Féu referència al brogit que procedia de l'exterior, on un bon grapat de seguidors de l'equip de bàsquet del Barça esperaven que els jugadors fessin cap a la plaça de Sant Jaume amb el seu darrer trofeu, acabat d'aconseguir.

D'altra banda —proseguí comentant el president—, i com tot just havia dit, també se sentia molt complagut de participar en aquest acte per motius personals. Ell és metge. No n'exerceix, però, perquè la seva vocació l'ha portat pel camí de la política. Si s'hagués dedicat a l'exercici de la medicina, hauria destijat ser el tipus de metge que fou el Dr. Alsina i Bofill. Sobre les seves qualitats, no calia que en parlés; el llibre que es presentava en aquell acte ja ho deia tot. El president de la Generalitat, però, volé expressar públicament la seva gratitud per l'ajut polític que en algun moment rebé del Dr. Alsina, un ciutadà conscient i generós, que era respectat per tothom; un «senyor», un home serè, que exhalava i projectava la seva serenitat a qui era prop seu. Malgrat les circumstàncies tan tristes que li tocà viure, en parlar de la llengua, ho feia serenament i amb esperança que algun dia la situació milloraria. A més, era una persona constant, d'aquelles que amb la feina de cada dia acaben fent una gran obra; com qui, posant cada dia un maó darrere un altre, acaba per construir una casa on moltes persones hi troben aixopluc. El president de la Genera-

*Acte de presentació del llibre *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*, editat pel Quinzè Congrés en col·laboració amb Publicacions de l'Abadia de Montserrat. El llibre havia aparegut el dia 23 d'abril de 1996, diada de Sant Jordi.

litat acabà expressant el seu desig que fossin molts els «exemples» a seguir, com el que ens havia donat Josep Alsina i Bofill.

* * *

A continuació reproduïm els parlaments fets pels senyors Ricard Guerrero i Oriol Casassas:

R. GUERRERO:

Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, Honorables Consellers, Senyores i Senyors:

Aquest acte de presentació del llibre que recull la biografia del Dr. Josep Alsina i Bofill ens porta a la memòria un altre acte, que tingué lloc fa gairebé vint anys — els farà el proper 23 de setembre— a Perpinyà, i al qual vàrem assistir algunes de les persones que som ara aquí reunides. Aquell acte, que ja forma part de la història del nostre país, era la inauguració del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. El presidia el Dr. Josep Alsina i Bofill, la figura del qual recordem i honorem avui en aquest Saló de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana són una activitat científica d'alt contingut cívic i cultural amb unes característiques pròpies. Els seus participants, a m s de compartir el seu interès per les ciències de la vida i de la salut, comparteixen una mateixa llengua i una mateixa cultura. Aquests Congressos tenen una tradició que remunta a l'any 1913, en què en tingué lloc el primer a Barcelona. Des d'aleshores s'han celebrat periòdicament, llevat de dues interrupcions (1923–1930 i 1939–1976), forçades per les circumstàncies que travessava el país. Des del Nov  Congrés, celebrat a Perpinyà el 1936, van passar quaranta anys fins al següent. El Desè es féu també a Perpinyà, com a símbol de la continuïtat que volia donar-se a una activitat que no s'hauria hagut d'interrompre mai.

Com ha descrit Oriol Casassas en el llibre que avui us presentem, la llavor que fructific  en la represa dels Congressos fou plantada el 20 d'abril de 1975, durant una reunió de pediatres catalans en la qual particip  el metge rossellon s Andreu Roquere. En conversa amb Alsina i Bofill, recordaren els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana que havien estat interromputs per la situació política d'aquesta banda del Pirineu. El rossellon s suggerí a Alsina i Bofill la possibilitat que el Congrés se celebrés a Perpinyà, on malgrat la probable manca d'interès dels professionals, podrien comptar amb el suport de diverses entitats i institucions.

El 4 de juny del mateix any de 1975, Alsina i Bofill féu la proposta a la Junta de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, de la qual era president, i immediatament començaren els preparatius del Congrés. Un  dies més tard —el 16 de juny— el Sr. Manuel Criado i Antona, administratiu a la Mutual M dica de Catalunya i Balears, lliurava a Alsina i Bofill el llibre d'Actes

de la que havia estat Associació General de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. La primera acta que s'hi recull duu la data del 21 de setembre de 1915, i correspon a la sessió constitutiva de l'esmentada associació. La darrera acta manuscrita que s'hi va entrar està datada el 7 de juliol de 1936. Encara hi ha dos esborranys mecanoscrits de les actes de les dues darreres sessions ordinàries que celebrà l'Associació, del 14 de juliol de 1936 (el mateix dia que va morir José Calvo Sotelo, fet disparador del cop militar del 17 de juliol), i del 25 de setembre de 1937. Aquests dos mecanoscrits eren dins les pàgines del llibre, i mai no foren passats a mà al llibre d'Actes, com era preceptiu i habitual. Segons va escriure el Sr. Criado i Antona en la carta amb què acompanyà el llibre en lliurar-lo a Alsina i Bofill, ell —el Sr. Criado— n'havia estat dipositari per encàrrec del Dr. Salvador Vives Casajuana, el qual li encomanà que, si algun dia li semblava adient, entregués el llibre a qui cregués que podia fer-ne un ús adequat a allò que representava l'Associació. L'autor de la carta expressava la seva seguretat que el lliurament a Alsina i Bofill era el millor destí que hom podia donar a l'esmentat llibre.

Com va expressar el mateix Alsina i Bofill, en els quaranta anys transcorreguts entre el Novè i el Desè Congrés, la medicina havia experimentat una enorme transformació. Havia deixat de ser una ciència que tenia com a màxima preocupació encertar en el diagnòstic i en la prognosi. En aquest altre període de vint anys que va des del Congrés de la represa fins al que enguany celebrarem a Lleida, també s'han produït grans canvis, especialment per causa del desenvolupament tecnològic. Avui dia, la medicina i la biologia han esdevingut matèries multidisciplinàries, que s'interrelacionen i integren amb altres camps de la ciència. Medicina, biologia, farmacologia, infermeria, veterinària, bioquímica, psicologia, ciències ambientals, física, enginyeria, matemàtica i informàtica, entre d'altres, són disciplines que, tot i semblar en alguns casos molt allunyades les unes de les altres, constitueixen una xarxa en què s'estableixen múltiples connexions, i que es troba encara en expansió. Tanmateix, modernitat i tradició no es contraponen. Els avenços científics i tecnològics no van lligats a la infravaloració o a l'oblit de pràctiques tradicionals; en són més aviat un complement. En alguns casos, fins i tot observem un ressorgiment de professions i pràctiques mèdiques que hom havia considerat obsoletes, com ara la de les llevadores, en el primer cas, i els tractaments amb aigües termals, en el segon. Fa tan sols uns mesos ha acabat els seus estudis la primera promoció dels nous estudis de llevadores de la Universitat de Barcelona.

Alsina i Bofill convocà a participar en el Desè Congrés els «metges i altres biòlegs de tots els països catalans»; uns països «que no tenen configurada una circumscripció política ni administrativa» i que tenen «la llengua com a únic vincle». Com quedà reflectit posteriorment en el Llibre d'Actes del Desè Congrés, si bé la llengua i la cultura constituïren el nexa entre els participants, la feina científica fou l'essència de la trobada: el plantejament i comprensió d'una sèrie de problemes que preocupaven biòlegs i metges, i també la cerca de solucions.

Ara tenim un llibre sobre la vida i l'obra de Josep Alsina i Bofill; ens el fa a mans Oriol Casassas, que el conegué molt bé. És la biografia d'una persona que estimà

el seu país i la seva llengua, parlada només per uns pocs milions de persones en una àrea geogràfica reduïda. La llengua d'un poble petit que, com expressava el mateix Alsina i Bofill, «no pot tenir un suport de massa de població ni de potència econòmica». Ell estava convençut que la grandesa d'una llengua, d'una cultura, no es mesura pels milers de quilòmetres quadrats del seu territori ni pel nombre de milions dels qui la parlen. Alsina i Bofill, empès per la seva passió a la llengua, participà en empreses ambiciosos que feren del català una llengua de ciència. Una d'elles fou la col·laboració en la redacció del *Diccionari de Medicina*, més conegut com a «Diccionari Corachan», que es publicà el 1936 i fou punt de referència per als metges catalans fins al 1991, quan sortí el *Diccionari Enciclopèdic de Medicina*, en l'elaboració del qual ell tingué un paper essencial. Alsina i Bofill defensà sempre l'ús correcte del català en sessions acadèmiques, en les universitats i en les publicacions interiors. Com expressà en el discurs d'obertura del Desè Congrés, d'aquesta manera s'aprofitaria «el millor producte de la nostra cultura de segles, que és l'idioma» i es formulària «la nostra cultura d'avui amb un matís propi; un matís que ve a enriquir el patrimoni cultural de tota la humanitat».

En el mateix discurs, Alsina i Bofill comenta el canvi radical experimentat per la medicina des de la celebració del Novè Congrés, el 1936. Amb la dedicació de les ponències del Desè Congrés a la dinàmica de la infecció i a la funció social i l'ensenyament de la medicina, hom intentà analitzar algunes de les transformacions que tingueren lloc en aquell període de quaranta anys, com també les seves conseqüències i repercussions en la societat. Des de la visió retrospectiva, podem apreciar el significat que ha tingut el Congrés de Perpinyà dins el context de la cultura catalana i de la medicina. Per una part, fou realment una fita, com Alsina i Bofill desitjava. Malauradament, «la trajectòria ascendent de la nostra cultura i de la nostra consciència col·lectiva», que ell augurava, procedeixen més lentament del que tots nosaltres desitjàriem, i llur avenç sembla de vegades una cursa d'obstacles. Quant a l'aspecte mèdic del Desè Congrés, la definició de salut — «aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa» — sorgida de la seva segona ponència i de l'esperit entusiasta i dinamitzador del Dr. Jordi Gol i Gurina, és encara vàlida, i ha estat adoptada arreu.

Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana són moguts per l'afany de progrés científic i la voluntat d'enaltiment de la llengua, ideals que tan bé personificà Alsina i Bofill. Per això aquest Quinzè Congrés ha volgut recordar el mestre i ha impulsat la realització d'aquesta obra que ara oferim. El llibre és el resultat d'una tasca en què han participat moltes persones, a les quals volem donar avui les gràcies. En primer lloc, el seu autor, Oriol Casassas, el qual, amb ploma lleugera, com cops suaus de pinzell, però de manera acurada i penetrant, fa una descripció amena de la vida d'un home i d'una època, d'una manera de pensar, i de viure, en què cada moment vital reflecteix aquest pensament de llibertat i és conseqüent amb la idea de fidelitat, de dedicació, d'esforç i de sacrifici per una pàtria, per una llengua i per un ideal.

Hem d'agraciar també el suport econòmic rebut del Sr. Josep Esteve i Soler, en representació de Laboratoris Dr. Esteve, S. A., del Sr. Josep Maria Puig, en repre-

sentació de la Fundació Puig, i de la Diputació de Girona, juntament amb l'Ajuntament de Palafrugell. També hem d'agrair l'ajut de la família Alsina i de diferents persones que d'una manera o altra han fet possible la publicació d'aquest llibre i d'aquest acte. La col·laboració de l'editorial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, representada aquí pel P. Massot, ha estat essencial per a la publicació del llibre. Finalment, no podem oblidar la tasca continuada i eficaç de tots els col·laboradors, principalment estudiants i recents llicenciats de biologia, que ens estan ajudant en la preparació del Quinzè Congrés.

Acabaré amb dos fragments del poeta valencià Martí Domínguez, del seu llibre *Arbres*, publicat l'any 1957. El primer ens compara la llengua als arbres:

«La llengua és a la Pàtria lo que a la terra els arbres:
l'arrelam que l'apreta, els troncs que l'ennoblixen,
les branques que s'eixamplen per donar-li son sombra
i a la volta son fruit.»

El segon sembla descriure el pòster del Quinzè Congrés:

«Roïnat el tronc, rebrots tendríssims cries;
si enllosaren la terra, brotaries
per les mateixes juntes... i en pocs dies
les lloses més pesentes alçaries.»

Ara, quan hi ha qui discuteix la unitat de la nostra llengua, continua essent necessària la continuïtat i millora dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, la represa dels qual, entre tantes de les coses que va fer per la llengua i la cultura de les nostres terres, devem al Dr. Josep Alsina i Bofill. Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana són, com a resum, un fidel exponent dels ideals que van impulsar i guiar l'actuació de Josep Alsina i Bofill durant tota la seva vida; vida d'entrega i dedicació a la ciència mèdica i a la cultura catalana.

* * *

Parlament del senyor Oriol Casasas:

O. CASASSAS:

Molt Honorable Senyor President, Honorables Consellers, Digníssimes autoritats, Estimada família Alsina, Senyores i senyors, Amics tots:

És un fet corrent que, en acabar d'escriure un article o preparar una conferència, es presenti el problema de la tria del títol. Un títol que no sigui equivoc, que en la seva brevetat ja anunciï el contingut del text i, fins i tot, que deixi clar el judici estimatiu d'allò que el text refereix; no és fàcil.

En el cas del llibre que avui es presenta, he de dir que tan bon punt em fou fet el suggeriment de la seva redacció, aparegué el títol. L'acceptació de la proposta i l'elecció del títol van ser simultànies. Un llibre que referís els anys del Dr. Alsina

i la seva circumstància, la seva experiència humana, el seu pas entre nosaltres, només podia dur un títol: *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*.

D'exemples, de conductes o d'actituds exemplars, en el nostre petit país, podem fer-ne, afortunadament, una llarga llista. Una llista de la qual podríem citar—ja que aquest llibre és el resultat d'una iniciativa dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana— els noms d'unes persones, d'entre les que presidiren un d'aquests Congressos, que foren i encara són tota una lliçó.

El professor Miquel Àngel Fargas i Roca, president l'any 1913 del Primer Congrés, és un símbol, a la Facultat de Medicina i a l'Institut d'Estudis Catalans, de rigor científic i d'esperit amatent a les innovacions científiques, i, al costat de Prat de la Riba, és l'inspirador d'una reforma sanitària que canvià la fisonomia del país. El doctor Joan Freixas i Freixas, que presidí el Segon Congrés, és encara avui exemple d'un sòlid i abrandant patriotisme constructiu. D'aquell patriotisme que no ha de fer cap vergonya de confessar. O el professor August Pi i Sunyer, que en presidí el Sisè, i, amb uns recursos ben migrats, aconseguí amb l'Institut de Fisiologia una consideració i un prestigi, fins i tot internacionals, difícilment igualables; i des de la Universitat Autònoma del 33 i, després, des de l'exili, fou mestre de civilitat. Jo recordo amb quina emoció en parlava el professor Humberto García Arocha, de Caracas, quan, en ocasió del centenari del naixement de Pi i Sunyer, acudí a Barcelona per prendre part en els actes commemoratius.

Tots aquests mestres —i d'altres, és clar, d'entre els desapareguts— tots, són una lliçó encara vàlida. I per a tots aquells que en facin, a consciència, una valoració justa continuaran essent una lliçó, durant molts anys. Una justa valoració, amb l'objectivitat que dona la llunyania i, una mica també —per què no?—, amb la imparcial fredor que el fet de no haver-los conegut fa possible.

El cas del Dr. Alsina —també president d'un dels Congressos, el Desè— és diferent. O almenys és diferent per a mi i per a molts dels companys de la meva generació.

S'ha dit —i em sembla amb molta raó— que ens pot ser exigít que siguem justos, però —com una conseqüència de la llibertat de la condició humana— no se'ns pot demanar que siguem imparcials. Jo puc procurar de ser just en la valoració de la figura del Dr. Freixas i Freixas, poso per cas, i fins i tot em veig amb cor de fer-ne un judici imparcial. Però, la meva generació, si parlem del Dr. Alsina o si escrivim sobre el Dr. Alsina, imparcials no podem ser. No podem recordar-lo sense una favorable predisposició de l'ànim. Vam rebre d'ell un mestratge que afectava i influïa massa íntimament les nostres conviccions essencials. Per exemple: Quan algú deia: «Oh, la llengua, jo que més voldria, però ni a l'escola, ni a l'institut ni a la universitat, no l'aprenueren», ell comentava «A l'escola, a l'institut i a la universitat, en quina llengua es pensen que ens parlaven a nosaltres? En quina llengua, en el nostre temps?»

I el Dr. Alsina, que amb 24 anys corregia els *Annals* de l'Acadèmia, i amb 26 era un dels tenaços col·laboradors del Dr. Corachan en la redacció del *Diccionari de Medicina*, als anys 60 —a la Societat de Biologia— i als anys 70 —en la redacció del *Vocabulari Mèdic* de l'Acadèmia— i els anys 80 —en la redacció del

Diccionari Enciclopèdic de Medicina— i als 90 —en la revisió del *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut—, era el participant sempre disposat i l'incansable i lúcid conseller.

Quantes vegades les seves observacions solucionaren dubtes lingüístics o vacil·lacions... Però, sobretot, quantes vegades la seva permanent i generosa presència i la seva apassionada correcció en la paraula, foren el mirall... No és possible de ser imparcial en el record del Dr. Alsina. Una altra de les raons que ho justifiquen, és el regal que ens féu el Dr. Alsina a no sé quants de nosaltres.

Haviem viscut una adolescència —any més, any menys— immersos en un país il·lusionat: uns, en Grups Escolars del Patronat, d'altres als Instituts-Escola, els més grans a la Universitat Autònoma. I, de cop, tot s'havia esfondrat: els centres d'ensenyament —forçadament— havien canviat la seva cara amable per una cara fosca i lletja; els llibres, els mestres, les entitats i les institucions ja no hi eren per alimentar la raonada il·lusió i per omplir l'aire de la convicció que tots participàvem en l'edificació d'un país.

L'enyorança, la nostàlgia —només l'enyorança i la nostàlgia—, no conduïrien enlloc. Per a passar a l'acció, hi havia la voluntat i el coratge, però ens calia l'estímul, l'impuls, la guia. I molts dels mestres, no hi eren. Fins que trobarem el Dr. Alsina. El poeta havia dit «i els batuts, van retrobant-se soldats», i el Dr. Alsina, que era un dels derrotats —expulsat de la Facultat i de l'Hospital—, fou qui aportà el serè entusiasme que condugué al retrobament i a la represa. El Dr. Alsina ens féu el regal de la seva esperança, ens encomanà la seva esperança, i orientà els passos —amb la ferma convicció que res no era perdut definitivament— els passos d'una cautelosa estratègia d'eficaz recuperació.

Torno a dir que no ens és possible de ser imparcials en la memòria del Dr. Alsina. No podem ser imparcials, si parlem del Dr. Alsina. Si com un exemple de la nostra relació amb ell recordo aquestes situacions i recordo també les actituds que hi foren presents i les conseqüències que en derivaren, és amb la intenció de deixar ben clar quin és l'ànim que, permanentment, ha guiat la redacció d'aquest llibre que avui es presenta. No podia ser de cap altra manera. I si algú troba que en el llibre hi ha una gran estima, no s'equivoca. No podia ser de cap altra manera.

Ara tenim el llibre, un llibre que vol ser un homenatge. I ara que tenim el llibre —un llibre on en cada pàgina de la seva redacció he anat escrivint, molt de cor, un invisible «gràcies, Dr. Alsina»—, jo voldria expressar públicament la meva felicitació als organitzadors del Quinzè Congrés per l'encertada idea de retre un homenatge al mestre, i la meva gratitud per la confiança que em feren amb llur encàrrec, la meva gratitud també a les famílies que el feren possible i a l'equip de publicacions de l'Abadia per la paciència i la pulcritud en la realització de l'obra.

Al president Pujol —coneixedors per endavant de la coincidència de sentiments respecte la figura del nostre biografiat— li hem d'expressar gratitud per la seva companyia.

I, finalment, a la família del Dr. Alsina, per la seva gentilesa, la seva comprensió i la seva benevolència —molt cordialment— moltes gràcies.